

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2021.9.64-77>

УДК: 94(438):327(73)]«1918-1921»

© Тарас П'ятничук¹

США ТА ДРУГА РІЧ ПОСПОЛИТА В 1918-1921 рр.: ОСОБЛИВОСТІ МІЖДЕРЖАВНИХ ВЗАЄМИН

В статті простежені головні тенденції, що мали місце у відносинах між США та Польщею впродовж 1918-1921 рр. Проаналізовані причини зацікавленості польським питанням в роки Великої війни правлячими колами США, зокрема ті мотиви, які спонукали Польщу у своїй зовнішній політиці орієнтуватися на США. Розглянуті конкретні заходи з боку Польщі щодо досягнення своїх планів в таких питаннях, як фінансова допомога та збільшення чисельності збройних сил за допомогою Сполучених Штатів. Визначено чинники, які, зрештою, спричинили погіршення відносин між обома країнами.

Ключові слова: право на самовизначення, «польське питання», зовнішня політика, Велика війна, правлячі кола, більшовики.

The US and the Second Polish Republic in 1918-1921: Particularities of Interstate Relations

In the article searching the main trends in relations between the United States and Poland during 1918-1921. The reasons of the interest in the Polish question by the US ruling circles during the Great War are considering. The author analyzes the motives that prompted Poland to focused in its foreign policy on the US. Explored specific measures taken by Poland to achieved its goals in relations with the United States. In particular, in such issues as financial assistance and increase the number of Poland armed forces. The author identified the factors that caused the deterioration of relations between the two countries.

Keywords: right to self-determination, Polish question, foreign policy, Great war, ruling circles, Bolsheviks.

¹ Кандидат історичних наук, завідувачий Музею етнографії та стародавньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. E-mail: t.piatnychuk@chnu.edu.ua

Постановка проблеми. Велика війна 1914-1918 рр., завдавши нищівного удару чотирьом імперіям, стала, разом з тим, відправною точкою для формування і становлення нових держав. Проте політичні лідери молодих держав, що постали на руїнах імперії Габсбургів, Романових та Гогенцолернів, зіштовхнулися із цілою низкою проблем, найбільш гострими серед яких були територіальні питання та відбудова зруйнованої війною економіки. Особливо гострими ці проблеми були для новоствореної Польщі, а відтак її керівництво вбачало можливим їх вирішення за підтримки (воєнної, економічної та дипломатичної) держав Антанти та США.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес формування та розвитку взаємин між США та Другою Річчю Посполитою в перші повоєнні роки не став предметом окремого дослідження українських вчених. Дипломатичні відносини між обома країнами розглядалися лише в контексті україно-польських відносин та протистояння між Польщею та ЗУНР, або ж в рамках зовнішньої політики великих держав під час Першої світової війни. Зокрема, вказані проблеми були порушені в наукових доробках таких дослідників як В. Фісанов (Фісанов, 1999), О. Набока (Naboka, 2020) та В. Комар (Комар, 2018). Окремо варто згадати монографію за авторством Л. Зашкільняка та М. Крикуна «Історія Польщі» (Зашкільняк та Крикун, 2002), в якій проаналізовані окремі аспекти американо-польських відносин. На увагу заслуговують і дослідження О. Парнети, яка вивчала зовнішню політику Польщі в міжвоєнній добі (Парнета, 2009). В цілому, дана тематика залишається малодослідженою в українській історіографії. Її подальше вивчення дозволить краще зрозуміти ті складні перипетії, які мали місце в україно-польських відносинах після розпаду Австро-Угорської імперії, а також створити цілісну картину міжнародної політики у Східній Європі.

Метою цієї наукової розвідки є аналіз важливих чинників, котрі впливали на становлення взаємин між Польщею та США впродовж 1918-1921 рр.

Виклад основного матеріалу. Приймаючи рішення про вступ США у Першу світову війну на боці країн Антанти, президент В. Вільсон мав запропонувати власне бачення облаштування світу. Зрештою, воно було відображено у «14 пунктах», які В. Вільсон представив Конгресу США 8 січня 1918 р. Одним із ключових елементів цієї програми було право націй на самовизначення, яке для тодішніх

імперських держав було рівносильним смертному вироку, адже, на перший погляд, давало санкцію на їх розчленування. Для народів ж, які не мали власної держави, але прагнули її створити, ця теза, навпаки, розглядалася в якості певної підтримки. Однак, в понятті «право націй на самовизначення» є один нюанс, який криється в його інтерпретації. Якщо розглядати це поняття із позицій сучасності, то можна трактувати його наступним чином: «Всі народи мають право на самовизначення. В силу цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний та культурний розвиток» (Міжнародний пакт о гражданских и политических правах, 1966). Вільсонівське ж розуміння цього поняття було дещо відмінним. Для президента США нація представляла собою спільноту, об'єднану не походженням, а політичним ладом та переконаннями. Простіше кажучи, в американському варіанті це представляло собою певний аналог громадянського суспільства, і, відповідно, право на самовизначення означало не етнічну відокремленість, а скоріше право того самого громадянського суспільства на самоуправління (так зване «управління за згодою керованих»). (Романов, 2008, 31-32; Глібіщук та П'ятничук, 2019, 110). При цьому Вільсон був переконаний, що право розпоряджатися своєю долею є привілеєм розсудливих та зрілих народів. Так, напередодні Паризької мирної конференції в одному з листів до свого радника, полковника Хауза, він зазначав, що: «поява представників національностей, які не визначили свої інтереси, є досить небажаною на мирній конференції» (Wilson, 1918, 51: 511).

З такого розуміння поняття «право націй на самовизначення» можна зробити висновок, що, відповідно до переконань В. Вільсона, далеко не кожна нація мала право на формування власної держави. Це, зрештою, пояснює той факт, що пропонуючи тезу про самовизначення європейським народам, президент США відмовляв у цьому населенню американських колоній.

З-поміж європейських народів, які, відповідно до програми В. Вільсона могли скористатися правом на самовизначення, і, водночас, посідали доволі помітне місце в планах Антанти і США, були поляки. Вказуючи на важливість польського питання, В. Вільсон у своєму посланні до Конгресу від 22 січня 1917 р. зазначив: «...Державні діячі в усьому світі згодні з тим, що має існувати єдина, незалежна та автономна Польща» (Wilson, 1917). Це твердження знайшло своє

відображення і в «14 пунктах». Зокрема, в 13 пункті стверджувалося: «Повинна бути створена незалежна Польська держава, до якої мають бути приєднані всі ті території із безперечно польським населенням, із забезпеченим вільним та надійним доступом до моря, а політична та економічна незалежність, так само, як і територіальна цілісність, мають бути гарантовані міжнародною угодою» (Wilson, 1918). Подібно до попередньої заяви, теза про незалежну Польщу була досить розпливчастою і не містила якоїсь конкретики. Всі питання, пов'язані із цією заявою, мали бути вирішені вже після завершення війни, на мирній конференції.

Тодішня політична еліта США, в тому числі – і В. Вільсон, була не вельми обізнана не лише в багатьох нюансах європейської політики, але й географії. З огляду на це закономірним видається питання зацікавлення з боку В. Вільсона проблемою творення незалежної польської держави.

Відповідаючи на це запитання, варто нагадати, що внаслідок декількох хвиль міграції на території США проживало близько 2,4 млн. етнічних поляків (2,5 % від загальної чисельності населення) (Pease, 1986, 7). Більша їх частина, яка, до речі, на час розгортання світової війни вже мала американське громадянство, заселяла помислові міста північно-східних штатів, а також території довкола Великих озер. Ці, компактно розселені представники польської діаспори, сформували значний виборчий блок, голоси якого склали важливий елемент міського та етнічного виборчого округу Демократичної партії (Pease, 1986, 7). Після повалення монархії в Росії саме польська діаспора в США стала тією рушійною силою, яка відстоювала ідею створення незалежної Польщі. Зокрема, у Чикаго був створений Польський центральний комітет, який провів кампанію збору підписів (близько 600 тис.) під зверненням до В. Вільсона із проханням підтримати створення незалежної Польщі (Зашкільняк та Крикун, 2002, 438).

Досить вагомий внесок у лобюванні польського питання серед кіл американського політичного істеблішменту зробив піаніст і композитор Ігнацій Ян Падеревський. Із січня 1915 р. він перебував у США з гастролями, під час яких виступав із промовами, намагаючись таким чином заручитися підтримкою американської громадськості у справі відбудови Польської держави. В ході цієї діяльності Падеревський познайомився із радником В. Вільсона, полковником Хаузом, і, в подальшому, став його близьким другом. У свою чергу знайомство

з останнім дало можливість Падеревському лобювати польські інтереси серед політичної верхівки США, виступивши з промовою в Конгресі та особисто зустрівшись із В. Вільсоном (Reddaway, Penson, Halecki and Dyboski, 1941, p. 484).

Дещо пізніше, згадуючи вклад Падеревського у становлення Польської держави, Е. Хауз у своїх спогадах писав: «Падеревський зібрав в єдине ціле шматки розваленого королівства і зліпив з них сильну та волелюбну республіку. Він з'явився як представник давнього народу, чий утиски та кривди викликали співчуття всього світу... Його палке красномовство забезпечило відродження Польщі...» (Хауз, 2004, 2: 521).

68 — Помилково було би вважати, що правлячі кола США вирішили підтримати польський проект лише з огляду на активність представників діаспори, або ж діяльність Падеревського. Американці, будучи прагматиками, не могла не враховувати й власних інтересів та вигоди. Для частини американської еліти, в тому числі – і Е. Хауза, Польська держава мала відіграти в подальшому роль оплоту: з одного боку проти Німеччини, а з іншого – проти загрози поширення більшовизму в Європі (Юрченко, 2013, 150). Ці обставини, в кінцевому підсумку, сприяли тому, що 10 листопада 1917 р. США визнали Польський національний комітет у Парижі в якості представницького органу польського народу, а 30 січня 1919 р. уряд новоствореної Польщі, який очолив І. Падеревський, отримав офіційне визнання з боку США (Юрченко, 2013, 151).

Що ж, власне, представляла собою Польська держава, чи, як її називали самі поляки, Друга Річ Посполита, по завершенню світової війни? Польські землі, через які проходила лінія фронту, стали практично головною ареною протистояння між німецько-австрійськими та російськими військами, а лінія фронту місцями змінювалася сім разів! За офіційними польськими підрахунками сума збитків, які були завдані господарству та інфраструктурі регіону внаслідок бойових дій, становила 10 млрд. американських доларів (Pezse, 1986, 5). Більше 40 % мостів і 63 % залізничних вокзалів були зруйновані. Зменшилася кількість земель, придатних для ведення господарства, а близько 1,3 млн. акрів лісових масивів було винищено (Алексюн, Бовуа, Дюкрё, Ключовский, Самсонович и Вандич, 2004, 848). Значними були і людські втрати. За різними підрахунками на всіх фронтах загинуло від 450 до 800 тис. польських солдатів, а ще близько 1 млн.

отримали поранення (Böhler, 2018, 46). До цього варто додати й ту обставину, що Польська держава була сформована з різних за рівнем економічного розвитку та етнічно різнобарвних регіонів, що у свою чергу також мало негативний вплив на її подальший розвиток. Не були вирішені повністю і проблеми зовнішньополітичного характеру, зокрема питання східних кордонів.

Беручи до уваги такий стан речей, стає зрозумілим, що польські керманічі намагалися отримати від Сполучених Штатів трохи більше, ніж розраховували на перших порах, любіючи польський державний проект в період світової війни. Зрештою, дипломатична підтримка та офіційне визнання – це необхідна умова існування незалежної держави, але аж ніяк не єдина. Для повноцінного функціонування держави необхідна ще й підтримка матеріального характеру, тобто фінансова та військова.

На думку деяких польських політиків, Польща потребувала не доброї волі американців, а їхніх кредитів під низькі відсотки. Цьому сприяли дві обставини. По-перше, після війни США посіли місце головного кредитора, потіснивши провідні країни Європи. З огляду на це польські урядовці сподівалися, що залучення американських капіталів, експертів і, взагалі, американських методів ведення бізнесу, дозволить оживити республіку. По-друге, страх перед притоком капіталів із недружніх до Польщі країн, зокрема загроза, в подальшому, потрапити під економічний вплив відновленої Німеччини. З метою ліквідації цієї загрози, поляки прагнули розвивати фінансові відносини із такими країнами як США та Франція. Окрім того, залучення американських капіталів, на думку польських політиків, було запорукою того, що Вашингтон буде зацікавлений в безпеці та процвітанні Польщі. Реалізувати цей план передбачалося шляхом залучення американських позик, інвестицій і торгівлі. Один із депутатів Сейму, оцінюючи такий підхід до вирішення наявних проблем, зазначав, що фінансова політика уряду складалася із гасла «позич, позич і знову позич» (Pease, 1986, 56).

Зрештою, США надали Польщі позику у розмірі 56 млн. доларів. Щоправда, цієї суми було достатньо лише для зміцнення боєздатності польської армії, але аж ніяк не для подальшого економічного зміцнення держави. Додатково Конгрес виділив ще 100 млн. доларів для очолюваної Г. Гувером організації АРА (Американська організація допомоги), яка займалася гуманітарною допомогою постражда-

лим внаслідок війни жителів у країнах Центральної та Східної Європи, зокрема і в Польщі (Cisek, 2002, 22). Польські амбіції в цій сфері не були реалізовані. В подальшому ж всі спроби одержати додаткові кредити з боку США зазнали повного фіаско.

Окрім фінансової допомоги польські правлячі кола сподівалися одержати військову допомогу з боку США. Ще в період світової війни (4 червня 1917 р.) за ініціативи Польського національного комітету в Парижі розпочалося формування армії, яка мала стати ядром військових сил майбутньої Польщі – блакитна армія генерала Ю. Геллера. Солдатів для неї набирали переважно із полонених поляків німецької та австро-угорської армій, а також польських добровольців з інших країн. Завдяки І. Падеревському в США також розпочався набір добровольців. До кінця війни у лавах цього військового формування перебувало 24 260 вихідців із США (Cisek, 2002, 6).

70

Однак цього було явно замало, враховуючи тодішню польську зовнішню політику на сході (війна зі ЗУНР та більшовиками). З метою збільшення збройних сил І. Падеревський звернувся до військового міністра США Ньютона Бейкера із проханням звільнити американських військових польського походження задля переведення їх до польського війська. Таких нараховувалося від 200 до 230 тис. чоловік. Підозрюючи, що ці формування будуть використані не для захисту етнічних польських кордонів від більшовиків, як запевняв Падеревський, а з метою розширення території Польщі, Бейкер дав негативну відповідь. Його думка схилила до негативної відповіді і В. Вільсона (Cisek, 2002, 7). Відповідно до іншого проекту передбачалося створити іноземний американський легіон (50 тис.), оснащений кулеметами, гарматами і танками. Попри те, що держсекретар Р. Лансінг спершу зацікавився проектом, заручитися підтримкою американських військових та політиків з цього питання І. Падеревському, знову ж таки, не вдалося (Cisek, 2002, 15-17).

Єдина військова підтримка, яку Польща отримала – це сформована на основі американських офіцерів-добровольців 7-ма ескадрилья військово-повітряних сил, названа на честь національного героя Польщі Т. Костюшко. У серпні 1919 р. з 21 американцем був укладений контракт, за яким вони входили у підпорядкування польської армії і отримували однакові з польськими офіцерами права та обов'язки. Ескадрилья відзначилася під час боротьби поляків із більшовиками (Cisek, 2002, 41-42).

Із початку 1919 р. в політиці США щодо Польщі відбуваються істотні зміни і відносини між обома країнами починають погіршуватися, про що може свідчити відмова з боку американців від надання подальших кредитів, а також проектів формування військових підрозділів. Такі зрушення були спричинені декількома чинниками.

По-перше, доволі агресивна зовнішня політика Польщі на сході, де, як вже зазначалося, ішло протистояння із військами ЗУНР та більшовиками. Розвиваючи наступ на Схід, Ю. Пілсудський намагався досягнути трьох цілей: 1) максимально розширити східні території Польщі, аби потім поставити союзників перед доконаним фактом в питанні визначення східного кордону; 2) створити смугу з буферних держав проти більшовиків під егідою Польщі; 3) шляхом мобілізації армії зменшити соціальну напругу в країні.

Така політика, треба підкреслити, істотно дратувала В. Вільсона. І США, і Велика Британія, і Франція неодноразово вимагали від Польщі припинення військових дій проти сусідніх країн. В одному із листів від 3 січня 1919 р. до держсекретаря американський представник Полк зазначав, що поляки використовують на вербовані в США війська для ведення наступальної війни зі своїми сусідами (Polk, 1919). Це, до речі, було не єдине повідомлення такого характеру. З аналогічними заявами до В. Вільсона звернувся за декілька днів до цього і президент ЗУНР Є. Петрушевич (Навока, 104). В кінцевому підсумку президент Вільсон видав розпорядження щодо припинення набору солдатів для польської армії в США. З 23 січня 1919 р. це розпорядження набуло сили (Bliss, 1919). В подальшому ж, вже в період війни з більшовикам, Держдепартамент навіть відхилив прохання Польщі про надання воєнної допомоги та кредитів.

По-друге, на погіршення відносин між двома країнами впливала постать самого Ю. Пілсудського. Після відставки уряду Падеревського саме Пілсудський став найпомітнішою та найвпливовішою політичною фігурою в країні. Американці побоювалися, що курс польської політики опиниться в руках людини, яку вони вважали військовим авантюристом. Зокрема, даючи характеристику постації Пілсудського, представник США в Польщі Х. Гібсон порівнював його із постаттю Наполеона. При цьому він вказував, що: «...маршал Пілсудський надзвичайно обмежений у своїх розуміннях державних справ, як внутрішніх, так і зовнішніх... Немає сумнівів у тому, що доки маршал Пілсудський перебуватиме при владі, він буде елемен-

том безладу та невпевненості, найбільш небажаним в той час, коли ця частина світу потребує миру» (Gasiorowski, 1971, 435-436).

По-третє, єврейські погроми. Впродовж 1919 рр. в Польщі відбулося декілька нападів на єврейські общини, що спричинило хвилю обурення в самих США. Американські євреї організували акцію в знак протесту і вимагали від Конгресу вирішити це питання. Відповіддю американських конгресменів стало направлення комісії з метою розслідування цих інцидентів, яку очолив колишній посол США в Туреччині Г. Моргентау. Після ознайомлення із ситуацією він зазначив у своєму звіті, що погроми не були цілеспрямованою державною політикою Польщі, а скоріше наслідком антисемітської упрежденості населення. При цьому Моргентау підкреслив, що після остаточного формування кордонів польської держави влада зможе захистити всі верстви населення. Його звіт деякою мірою виправдав польський уряд (Pease, 1986, 8).

72

По-четверте, несприятлива економічна ситуація. Нестабільність та існуючі конфлікти в новостворених країнах відлякували американського інвестора. Небезпека відновлення європейської війни, особливо із розгортанням польсько-більшовицького протистояння, сприяла незацікавленості американців в Польщі як регіоні, в який можна вкладати інвестиції. Характеризуючи ці настрої, представник Державного департаменту США, Вільям Касл, зазначав: «Країна прекрасних ідеалів, країна, яка цілком може мати чудове майбутнє, якщо вона взагалі має майбутнє, але з повністю дезорганізованою та небезпечною Росією та все ще небезпечною Німеччиною, вона не може мати великих сподівань на майбутнє» (Pease, 1986, 14). Окрім того, американські бізнесмени вважали, що в економічному плані Польща може запропонувати досить незначні можливості. Істотною перешкодою був і значний борг за отримані від США позики, який наприкінці 1920 р. становив 170 млн. фунтів стерлінгів.

Насамкінець, на зміну відносин вплинула внутрішня ситуація в самих США. За відсутності В. Вільсона американський Конгрес виступив проти ратифікації Версальського договору, а разом з ним – і Ліги Націй. Під час палких дебатів, що розгорнулися в Конгресі, деякі сенатори зазначили, що для того, аби гарантувати мир в Європі необхідна буде американська військова присутність, а це не лише вимагало додаткових фінансових витрат, але й суперечило традиційній політиці, закладеній ще Дж. Вашингтоном. Відтак, США не могли

гарантувати й непорушність польських кордонів. Відповідно, і всі зусилля Вільсона були спрямовані переважно на боротьбу за реалізацію своїх ідей на батьківщині. Зі зміною ж президента (4 березня 1921 р.) США у своєму зовнішньополітичному курсі повернулися до політики ізоляціонізму, а це означало, що Європа, в тому числі і Польща, були полишені на одинці зі своїми проблемами.

Висновки. Загалом, період від порушення США польського питання та його лобювання на міжнародній арені на завершальному етапі війни, і до зміни владної верхівки в самих США, можна розглядати в якості переходу від великих сподівань до великого розчарування, причому це стосувалося обох сторін. Якщо Польща прагнула залучитися всебічною підтримкою США задля власного відродження, то США в особі президента В. Вільсона та його найближчого оточення прагнули перебудувати міжнародний порядок на основі програми «14 пунктів». Польща ж виступала в якості одного з елементів цієї програми. І якщо США могли щось запропонувати полякам (дипломатична, військова та економічна підтримка), то останні не мали що запропонувати американцям. Відтак, не змігши реалізувати власні геополітичні плани, США повернулися до традиційної політики, звернувши свій погляд на внутрішні питання, а також проблеми латиноамериканського регіону та Далекого Сходу.

Джерела та література:

1. Алексюн, Бовуа, Дюкрё, Клочовский, Самсонович и Вандич Пётр. 2009. История Центрально-Восточной Европы. Санкт-Петербург: Евразия.
2. Глібіщук Микола та П'ятничуу Тарас. 2019. «Позиція В. Вільсона щодо імперій у роки Великої війни». Історичні та політологічні дослідження. 1(64): 108-113.
3. Зашкільняк, Леонід Опанасович та Крикун, Микола Григорович. 2002. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка.
4. Комар, Володимир. 2018. Політика Польщі в Східній Європі у 1918–1921 рр. Велика війна 1914-1918 рр.: витоки, характер, наслідки. Київ: Кондор. 441-469.
5. Международный пакт о гражданских и политических правах, 1966. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

6. Парнета, Оксана. 2009. «Основні тенденції становлення зовнішньої політики відродженої Польщі. Федералізм та інкорпораціонізм (1918–1926 рр.)». Україна–Європа–Світ: збірник наукових праць. 3: 95–111.

7. Парнета, Оксана. 2009. «Проголошення та міжнародне визнання Польської держави. «Польське питання» на Паризькій мирній конференції». http://shron1.chtyvo.org.ua/Parneta_Oksana/Proholoshennia_ta_mizhnarodne_vyznannia_Polskoi_derzhavy_Polske_pytannia_na_Paryzkii_myrnii_konferen.pdf

8. Прокунин В., перев. 2004. Архив полковника Хауза. Избранное. Т. 2. Москва: «Издательство АСТ»; «Издательство Астрель».

9. Романов, Владимир Викторович. 2008. «Вудро Вильсон о национальном самоопределении». Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. История. 3(1): 30–38.

74 — 10. Юрченко, Екатерина Сергеевна. 2013. «Польша в политике официального Вашингтона. 1917–1920 гг.». Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке. 3: 148–154.

11. Фісанов, Володимир Петрович. 1999. Програне суперництво (США та Австро-Угорщина у Центральній Європі в роки Першої світової війни). Чернівці: Золоті литаври.

12. Böhler, Jochen. 2018. Civil War in Central Europe, 1918–1921: The Reconstruction of Poland. Oxford: University Press.

13. Bliss, Robert. The Chargé in France (Bliss) to the Secretary of the Commission to Negotiate Peace (Grew). January 27, 1919. <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv02/d376>

14. Cisek Janusz. 2002. Kosciuszko, We Are Here! American Pilots of the Kosciuszko Squadron in Defense of Poland, 1919–1921. North Carolina; London: McFarland & Company.

15. Gasiorowski Zygmunt. 1971. «Joseph Piłsudski in the Light of American Reports, 1919–1922». The Slavonic and East European Review. Vol. 49. 116: 425–436.

16. Naboka, Alexander. 2020. «W. Wilson's administration and the Beginning of the Polish-Ukrainian conflict in eastern Halychyna (November 1918 – February 1919) ». Східноєвропейський історичний вісник. 14: 99–107.

17. Pease, Neal. 1986. Poland, The United States, and the Stabilization of Europe, 1919–1933. New York; Oxford: Oxford University Press.

18. Polk, Frank. The Acting Secretary of State to the Commission to Negotiate Peace Washington. January 3, 1919. <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv02/d362>

19. Reddaway, Penson, Halecki and Dyboski Richard. 1941. The Cambridge History of Poland. From Augustus II to Pilsudski (1697–1935). Cambridge: At the University Press.

20. The papers of Woodrow Wilson. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. 1985. Vol. 51. W. Wilson to E. M. House. Oct. 30, 1918.

21. Wilson W. Address to the Senate of the United States: «A World League for Peace», January 22, 1917. <http://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-senate-the-united-states-world-league-for-peace>

22. Wilson W. Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace, January 08, 1918. <http://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-joint-session-congress-the-conditions-peace-the-fourteen-points>

References:

1. Alekseyun, Bovua, Dyukryo, Klochovskij, Samsonovich i Vandich Pyotr. 2009. Istoriya Centralno-Vostochnoj Evropy. Sankt-Peterburg: Evraziya.

2. Glibishuk Mikola ta P'yatnichuu Taras. 2019. «Poziciya V. Vilsona shodo imperij u roki Velikoyi vijni». Istorichni ta politologichni doslidzhennya. 1(64): 108-113.

3. Zashkilnyak, Leonid Opanasovich ta Krikun, Mikola Grigorovich. 2002. Istoriya Polshi: Vid najdavnishih chasiv do nashih dniv. Lviv: Lvivskij nacionalnij universitet imeni Ivana Franka.

4. Komar, Volodimir. 2018. Politika Polshi v Shidnij Yevropi u 1918–1921 rr. Velika vijna 1914-1918 rr.: vitoki, harakter, naslidki. Kiyiv: Kondor. 441-469.

5. Mezhdunarodnyj pakt o grazhdanskih i politicheskikh pravah, 1966. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

6. Parneta, Oksana. 2009. «Osnovni tendenciyi stanovlennya zovnishnoyi politiki vidrodzhenoyi Polshi. Federalizm ta inkorporacionizm (1918–1926 rr.)». Ukrayina–Yevropa–Svit: zbirnik naukovih prac. 3: 95-111.

7. Parneta, Oksana. 2009. «Progoloshennya ta mizhnarodne viznannya Polskoyi derzhavi. «Polske pitannya» na Parizkij mirnij konferenciyi». http://shron1.chtyvo.org.ua/Parneta_Oksana/

Proholoshennia_ta_mizhnarodne_vyznannia_Polskoi_derzhavy_Polske_pytannia_na_Paryzkii_myrnii_konferen.pdf

8. Prokunin V., perev. 2004. Arhiv polkovnika Hauza. Izbrannoe. T. 2. Moskva: «Izdatelstvo AST»; «Izdatelstvo Astrel».

9. Romanov, Vladimir Viktorovich. 2008. «Vudro Vilson o nacionalnom samoopredelenii». Vestnik Vyatskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta. Istoriya. 3(1): 30-38.

10. Yurchenko, Ekaterina Sergeevna. 2013. «Polsha v politike oficialnogo Vashingtona. 1917-1920 gg.». Gumanitarnye issledovaniya v Vostochnoj Sibiri i na Dalnem Vostoke. 3: 148-154.

11. Fisanov, Volodimir Petrovich. 1999. Prograne supernictvo (SShA ta Avstro-Ugorshina u Centralnij Yevropi v roki Pershoyi svitovoyi vijnii). Chernivci: Zoloti litavri.

12. Böhler, Jochen. 2018. Civil War in Central Europe, 1918–1921: The Reconstruction of Poland. Oxford: University Press.

76 — 13. Bliss, Robert. The Chargé in France (Bliss) to the Secretary of the Commission to Negotiate Peace (Grew). January 27, 1919. <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv02/d376>

14. Cisek Janusz. 2002. Kosciuszko, We Are Here! American Pilots of the Kosciuszko Squadron in Defense of Poland, 1919-1921. North Carolina; London: McFarland & Company.

15. Gasiorowski Zygmunt. 1971. «Joseph Piłsudski in the Light of American Reports, 1919-1922». The Slavonic and East European Review. Vol. 49. 116: 425-436.

16. Naboka, Alexander. 2020. «W. Wilson's administration and the Beginning of the Polish-Ukrainian conflict in eastern Halychyna (November 1918 – February 1919) ». Східноєвропейський історичний вісник. 14: 99-107.

17. Pease, Neal. 1986. Poland, The United States, and the Stabilization of Europe, 1919-1933. New York; Oxford: Oxford University Press.

18. Polk, Frank. The Acting Secretary of State to the Commission to Negotiate Peace Washington. January 3, 1919. <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv02/d362>

19. Reddaway, Penson, Halecki and Dyboski Richard. 1941. The Cambridge History of Poland. From Augustus II to Piłsudski (1697–1935). Cambridge: At the University Press.

20. The papers of Woodrow Wilson. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. 1985. Vol. 51. W. Wilson to E. M. House. Oct. 30, 1918.

21. Wilson W. Address to the Senate of the United States: «A World League for Peace», January 22, 1917. <http://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-senate-the-united-states-world-league-for-peace>

22. Wilson W. Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace, January 08, 1918. <http://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-joint-session-congress-the-conditions-peace-the-fourteen-points>